

Тазкия дарслари (44-дарс). Ваҳдатул вужуд (учинчи мақола)

14:00 / 05.08.2019 5388

Ваҳдатул вужуд назариясининг дунёдаги таъсири кенгайиб борди. Сўфийлар, файласуфлар ва ёзувчию шоирларнинг тўқсон тўққиз фоизи бу назарияни ўзларининг мазҳаби қилиб олдилар.

Ўша вақтларнинг муҳаддислари, фақиҳлари ва катта уламолари бу назарияга қарши чиқдилар. Буларнинг ичида ҳофиз Ибн Ҳажар Асқалоний, Аллома Саховий, муфассир Абу Ҳайён, Иззуддин ибн Абдуссалом, ҳофиз Абу Заръа, Мулло Али Қори номи ила машҳур бўлган аллома Нуруддин Али ибн Султон Муҳаммад Ҳиравий, аллома Саъдуддин Тафтазоний ва бошқалар бор эдилар.

Ваҳдатул вужуд назарияси тарафдорлари бу назариянинг танқидчилари ва душманларини тасаввуфдан ва унинг самараларидан бебаҳраликлари учун душманлик қилаётганликда айблар эдилар. Улар бу борада «Бир нарсани билмаган одам унга душман бўлади» қоидаси тўғри келишини таъкидлар эдилар.

Аммо ишларнинг ривожланиб бориши ваҳдатул вужуд назарияси фойдасига бўлмади. Бу назариянинг самараси аччиқ бўлди. Дарахтнинг самараси томири эмас, мевасидир. Ваҳдатул вужуд назариясининг асли бошқача бўлса ҳам, меваси аччиқ самара берди.

Бу назарияга эргашганлар орасида ақл, ахлоқ ва шариат чегарасидан чиқиб, фисқу фужур, залолат ва гумроҳлик доирасига кирганлар ҳаддан ташқари кўпайиб кетди. Ислом олами катта хавф-хатар остида қолди. Умуман, Ислом таълимотларига мутлақо зид бўлган гап-сўз ва ишлар кўпайиб кетди. Ана шу нарсаларни ўзига раво кўрганлар ваҳдатул вужуд назариясини ўзларига қурол қилиб олар эдилар.

Бир вақтлар Мансур Халложнинг қатл қилинишига сабаб бўлган гап-сўз ва эътиқодни қилганлар энди ўша нарсаларнинг ўзи билан обрў қозонадиган бўлиб қолдилар.

Имом Суютий ўзларининг «Тарихи хулафо» номли китобларида қуйидагиларни ёзадилар:

«Ҳижрий уч юз биринчи санада Халложни туяга миндириб, сазойи қилинган ҳолда Бағдодга олиб киришди ва: «Бу қарматийларнинг даъватчиларидан биридир! Уни таниб қўйинглар!» деб жар солишди. Сўнгра тўққизинчи йили қатл қилинганча қамаб қўйишди. Уч юз тўққизинчи йили Халложни қози Абу Амр, фуқаҳолар ва уламоларнинг унинг қони ҳалоллиги ҳақидаги фатвоси ила қатл қилишди».

Халложнинг қадимги ва ҳозирги мухлислари даъво қилганларидек, уни тўғри гапни айтгани учун баъзи жоҳиллар қатл қилган эмас. Балки уни энг нотўғри гапни айтиб, айтганида туриб олганидан кейин, тўққиз йил қамоқда қолиб ҳам ўзига келмаганидан кейин уламоларнинг ижмоъи ила қатл қилишга ҳукм қилишган.

Албатта, ҳижрий тўртинчи асрнинг бошида исломий илмлар ўзининг авжида, мусулмонлар динларида мустаҳкам ҳолларида, диний эътиқод ва таълимотлар мусаффо ҳолида эди.

Аммо кейинчалик таназзулга юз тутилди. Турли омиллар таъсирида мусулмонлар ичида Ислом таълимотларига зид нарсалар ҳам тарқала борди. Одамлар Қуръон ва Суннатни қўйиб, турли фалсафа ва ажабтовур фикрларга берилиб кетишди.

Бора-бора Мансур Халложнинг «Анал Ҳақ» («Ҳақ менман») ёки «Маа фил жуббати иллаллоҳу» («Чопоннинг ичида Аллоҳдан бошқа йўқ») каби иборалари ҳам ип эша олмайдиган гап-сўзлар ва ишлар кенг тарқалди.

Ана шу нарсаларга мисолларни шайх Абул Ҳасан Надавий раҳматуллоҳи алайҳининг имом Сарҳандийнинг ҳаётлари ҳақида ёзган китобларидан таржима ҳолида келтирамиз.

«Тилмисоний вужудий мазҳабни амалда татбиқ қилар эди. У барча ҳаром нарсаларни ҳалол ҳисобларди. У: «Мавжуд Зот битта бўлганидан кейин, ҳалол билан ҳаромнинг орасини фарқлашнинг нима ҳожати бор?!» дер эди».

Бир киши бошқа бировдан Ибн Арабийнинг «Фусусул ҳикам»ини ўқир эди. У ўз устозини Аллоҳнинг валий ва ориф бандаларидан деб билар эди. У китобни ўқиб туриб, унинг Қуръонга хилофлигини билиб қолди ва устозига: «Бу гап Қуръонга хилоф-ку», деди. Шунда ҳалиги устози: «Қуръоннинг ҳаммаси ширкдир. Тавҳид бизнинг каломимизда, холос», деди.

Бир киши ваҳдатул вужуд назариясига амал қилувчи шахс билан юриб бораётиб, сасиб ётган ўлик итни кўрди ва: «Бу ҳам Аллоҳнинг зотими?» деди. Ваҳдатул вужудчи: «Ундан ташқарига чиқадиган нарса бормиди? Ҳа, ҳамма нарса Унинг зотидир!» деди.

Ваҳдатул вужуд назарияси тарафдорига: «Агар вужуд битта бўлса, нима учун хотин ҳалол бўлиб, она ҳаром бўлган?» дейилди. Шунда у саволга: «Бизнинг наздимизда ҳамма нарса битта. Аммо анави сўқирлар «ҳаром» дейишди ва биз сизларга «ҳаром» дедик», деб жавоб берди.

«Тасаввуф ҳақида тасаввур» китобидан